

EXPOSICIÓ DE MOTIUS ZOOXXI

En el marc de la tramitació de la Iniciativa Ciutadana ZOOXXI, a la ciutat de Barcelona. Any 2017.

Des de la Plataforma Cvil ZOOXXI exposem en aquest document un ventall d'arguments generals sobre l'existència dels parcs zoològics i el model de gestió dels mateixos, ancorats encara en els contravalors colonialistes dels segle XIX, a la vegada que oferim una anàlisi argumentada de la realitat particular que viu el zoo de Barcelona i la visió mercantilista del tancament dels animals. Tots aquests arguments són el fruit de més de 8 anys de'nvestigació acadèmica amb professors i professores de les universitats barcelonines, en àmbits com la filosofia ètica, la veterinària, la biologia, el dret dels nens i nenes, la comunicació, l'educació, la sociologia, la tecnologia, la política, la història i l'antropologia.

Exposem aquí la declaració dels motius pels quals hem posat en marxa un recurs de democràcia participativa anomenat Iniciativa Ciutadana, una mobilització històrica en la qual integrants de la societat civil s'organitzen per recollir un número representatiu de signatures i, en conseqüència i de forma vinculant, instar a la corporació municipal, amb plenes competències en la matèria, per debatre l'abordatge d'un procés de reconversió del zoo de Barcelona.

L'objectiu és transformar-lo en el primer gran zoològic del món en adaptar-se a la ciència i la consciència del segle XXI, un zoo que es desprengui per complet dels valors de l'explotació i la utilització, per convertir-se en un zoo útil pels animals, per la conservació de les espècies i els hàbitats, per la seva defensa i cura, pel foment dels seus drets i el respecte que es mereixen. Volem un zoo per fomentar la cultura de la pau mitjançant l'educació en l'empatia, un zoo més ciutadà i transparent.

Per tot això, expressem a aquí la nostra Exposició de Motius.

CONSIDERACIONS GENERALS

Els zoos com a forma de propaganda colonial

Les primeres exhibicions conegudes d'animals salvatges en captivitat daten del 2300 aC a Mesopotàmia. Antigues civilitzacions com ara l'egípcia o la romana mostraven al públic animals de llocs llunyans, que mai abans havien estat observats, com a propaganda imperialista, símbol de poder i riquesa. La diversitat d'animals representava el domini sobre els nous territoris conquerits i sobre la natura. Al llarg de la història, aquesta exhibició pública de poder conqueridor no ha recaigut només sobre els animals, sinó que també van existir zoològics d'humans. Exposicions públiques de persones indígenes provinents de territoris colonitzats es van fer molt populars entre el 1870 i el 1930 a metròpolis europees i als Estats Units. Moltes vegades aquestes persones eren exhibides, juntament amb animals dels països d'origen. El primer zoo modern va ser la "Casa Imperial de Feres", establert a Viena l'any 1752. L'última exposició d'humans es va fer l'any 1958 durant l'Exposició Universal de Bèlgica. Amb l'arribada del capitalisme els zoos, a més, s'instauen com a negoci.

Els zoos són un error històric, sent els zoos actuals els hereus d'aquest afany per conquerir la natura i per exhibir aquest domini. A pesar d'un discurs que intenta adaptar-se als temps, les conseqüències d'una visió mercantilista, de dominació i la preservació de l'estatu quo són les realitats que han de patir, durant tota la seva vida, cada un dels milions d'animals que viuen a la immensa majoria dels zoos del món.

La nova ciència

Els animals són éssers sensibles. La capacitat per experimentar dolor s'ha comprovat en animals vertebrats (mamífers, aus, amfibis, rèptils i peixos) i en alguns invertebrats.

Gran part de la comunitat científica recolza l'existència d'emocions complexes en els animals tals com por, ansietat, avorriment, frustració, aflicció, empatia, desig i alegria (entre d'altres), després d'haver-se demostrat l'existència de diverses xarxes emocionals-afectives als cervells dels animals, almenys en els mamífers.

La investigació científica en evolució biològica, etologia cognitiva i neurologia social dona suport a la idea que els animals tenen vides emocionals riques i profundes. A més de tota la gamma d'emocions complexes, alguns animals tenen capacitats cognitives (processen informació a través de l'atenció, l'aprenentatge, la memòria, la resolució de problemes, la presa de decisions, etc.) i consciència de la seva pròpia existència.

El 7 de juliol de 2012, prominents neurocientífics i neurocientífiques van signar la Declaració de Cambridge sobre la Consciència, la qual va resumir les troballes més importants de les investigacions sobre l'experiència conscient i els comportaments relacionats en animals humans i no humans. Aquesta declaració reconeix la consciència en mamífers i aus principalment i, per tant, certifica que els humans no són els únics que posseeixen els substrats neurològics que generen la consciència.

Les evidències científiques i una societat cada cop més formada, que comença a exigir uns drets bàsics pels animals, posa en qüestió la relació històrica entre els humans i la resta d'animals. No obstant això, els zoos actuals perpetuen aquest rol històric amb unes pràctiques anacròniques i contràries al coneixement científic del nostre segle, afavorint una visió totalment distorsionada dels animals, del tot allunyades de la seva consideració com a individus dotats de sensibilitat

física i psíquica, capacitat cognitiva i amb una profunda vida emocional. Els zoos han de reconèixer aquest dèficit científic, aquest deute històric amb els animals com a individus i convertir-se en institucions per a la seva protecció i defensa.

Conservació, reintroducció, hàbitats

La conservació té per objectiu la preservació de les espècies per tal de mantenir la diversitat i evitar la seva extinció. Avui dia existeixen dues postures que, tot i que comparteixen l'interès en el fet que els animals visquin en condicions naturals als seus hàbitats, discrepen en moltes altres qüestions. La conservació tradicional (que fixa la seva atenció sobre les espècies i les poblacions), permet el sacrifici d'animals salvatges per mantenir poblacions de la mateixa o d'altres espècies o per resoldre conflictes entre humans i animals, el sacrifici d'animals en captivitat per mantenir la integritat genètica, evitar endogàmia i consanguinitat, per la manca d'espai a les instal·lacions, etc. (pràctica coneguda com a "culling"), o pel control d'espècies invasores. **Els zoològics actuals es trobarien dins d'aquest model de conservació tradicional, dins del qual es permet el patiment o mort d'individus d'una determinada espècie per mantenir un nivell de conservació d'espècies òptim.**

No obstant això, nous enfocaments que volen superar aquesta òptica de conservació tradicional estan rebent un gran impuls a través d'un moviment acadèmic i científic multidisciplinari i internacional denominat "Conservació Compassiva". Aquesta disciplina creixent, que posiciona l'animal físic individual sensible al centre per evitar el seu patiment, busca apropar posicions entre la protecció individual dels animals i la preservació de la biodiversitat i els ecosistemes. Aquesta nova disciplina adverteix que a mesura que la població humana creix, els problemes als quals s'han d'enfrontar els animals, individualment i com a població, també augmenten i que, per tant, s'han de crear nous procediments que conjuminin la protecció individual dels animals amb la preservació de la biodiversitat i els ecosistemes. *Ignoring Nature No More: the case for compassionate conservation* (ed. Marc Bekoff, public. University Chicago Press, 2013) és el primer llibre d'aquesta matèria on participen autors i autores de tan variades disciplines com la biologia, la psicologia, la sociologia, el treball social, l'economia, la ciència, la política i la filosofia. Des d'una visió interdisciplinària, especialitats científiques i acadèmiques molt diverses ofereixen els arguments per observar la natura des d'una nova perspectiva més ampla, posant en valor els processos naturals i la seva interdependència, utilitzant l'empatia i la compassió com a eines per a la recerca del benestar dels individus animals i humans i el manteniment i la recuperació d'espècies, poblacions i ecosistemes.

Des de la perspectiva d'una ètica de conservació, segons l'enfocament de la conservació compassiva, i amb vistes d'anar eliminant polítiques de conservació que provoquin patiment als animals, les pràctiques més urgents a revisar pel que fa als parcs zoològics són el manteniment i la cria en captivitat d'animals salvatges.

Partint de les dades, que ens indiquen que els programes de reintroducció d'animals exòtics de zoo són ínfims (per exemple, en el cas del zoo de Barcelona només 1 espècie d'animal exòtic, de les més de tres-centes espècies d'animals que viuen al zoo, es troba en aquest tipus de programa. Veure apartat "Dades estadístiques sobre la conservació i la reintroducció dels animals del zoo de Barcelona"), tota l'argumentació es veu reforçada si s'analitzen les taxes d'èxit en la reintroducció d'aquests animals criats en captivitat. Segons Harrington et al. (2013), dels projectes de reintroducció examinats d'animals criats en captivitat o capturats a la natura que són retornats, en més del 50% dels casos l'animal mor i fins al 67% presenten altres problemes de benestar animal com ara malalties o conflictes amb humans. S'ha observat també com les reintroduccions de vegades fallen a causa de la manca de consideració de la conducta dels animals segons les seves diferents personalitats. En conjunt s'estima que entre el 50-80% de les reintroduccions no tenen èxit (Tobias & Gray 2013). Recordem que en el cas dels zoos aquestes baixíssimes taxes d'èxit es corresponen, a més, amb un nombre ínfim de programes de conservació i reintroducció.

Finalment, el nombre d'individus que aconseguen tenir una nova vida en el seu hàbitat natural és ridícul si el comparem amb el nombre d'individus que passen tota la seva vida en captivitat als zoos, reproduint-se.

L'obvietat respecte a la necessitat de prioritzar la protecció dels hàbitats i ecosistemes, que permeti el manteniment de la biodiversitat i on els animals puguin desenvolupar les seves conductes naturals, no sembla que hagi fet reaccionar als parcs zoològics. La supervivència de les poblacions de moltes espècies d'animals s'està veient amenaçada per la desaparició dels seus hàbitats naturals a causa de la pressió humana i pel canvi climàtic. Per tant, la cria en captivitat segons aquesta lògica conservacionista tradicional, amb aquests alts fracassos als índexs de reintroducció, resulta totalment inútil des d'un punt de vista pràctic i científic.

És necessària una nova visió multidisciplinària i més amplia dels plans de protecció i conservació de la biodiversitat, que incloguin els enfocaments de la conservació compassiva pel que fa al tracte que es dispensa als animals que es troben en risc de desaparició a la natura. La conservació tradicional que es realitza actualment als zoològics s'ha demostrat inútil en els seus objectius i, moltes vegades, anticientífica en les seves pràctiques. Criar animals per conservar-los però sense reintroduir-los només té sentit en una visió mercantilitzada dels animals. En el nou model proposat, amb un enfocament científic i acadèmic interdisciplinari, la protecció dels hàbitats a llarg termini, amb la gestió de la pressió humana que suposa, és la base sobre la qual es realitza la conservació compassiva dels animals.

Captivitat i patiment

La captivitat no és una situació normal ni innòcua pels animals: podem parlar de patiment cada vegada que els animals han de realitzar esforços adaptatius a la vida en captivitat i no aconseguen superar aquesta adaptació en la gran majoria de casos. Això es pot mesurar amb diferents metodologies que monitoritzen la salut física i psíquica de cada individu. Es poden consultar els informes de ZOOXXI on es mostren les malalties específiques i signes d'estrès que la captivitat ocasiona en diversos animals. És per aquesta situació de confinament que els animals captius pateixen malalties que no existeixen en les poblacions de la mateixa espècie en llibertat.

De totes maneres, no cal que ho diguem nosaltres, el mateix zoo reconeix que els animals pateixen amb la captivitat en introduir l'anomenat enriquiment ambiental. Aquests programes pretenen donar a l'animal, en la seva instal·lació, la possibilitat de realitzar alguna activitat que mantingui la seva ment ocupada. Malauradament, són programes limitats i no del tot eficients, ja que l'animal acaba acostumant-se a ells convertint-se en rutinari, fet que provoca que perdi l'objectiu de la seva aplicació. No obstant això, entenem que són necessaris plantejaments de programes d'enriquiment ambiental avaluable i modificable, per tal de donar totes les eines possibles als individus a afrontar la captivitat mentre no hi ha una altra solució millor per a ells.

Pel que fa a la salut física, es troben àmpliament documentades les malalties que moltes espècies només pateixen en captivitat, però que no existeixen en poblacions lliures. Un exemple d'això són els còlics -obstruccions intestinals- i herpes virus als elefants, ambdues causants de moltes morts d'individus d'aquesta espècie en captivitat.

El primer pas per un canvi de model és el reconeixement explícit del patiment inherent a la captivitat. Els zoos actuals posen un maquillatge a aquest patiment a través de l'enriquiment ambiental, programes que encara causen una més gran confusió i desinformació al visitant que pensa que l'animal ja viu bé amb aquests entreteniments. Òbviament, mentre l'animal no tingui un destí millor, la seva situació de captivitat s'ha de garantir amb les màximes condicions de benestar possibles, però sempre des de l'honestedat i la informació fidedigna: la captivitat equival a la impossibilitat de desenvolupar conductes naturals i, en molts casos, a patiment.

Educació

Els i les expertes en l'àmbit de prevenció de la violència asseguren que una educació basada en l'empatia, també cap als animals, pot reduir la violència interpersonal i el bullying escolar, fomentant la cultura de la pau. Una consideració que no és tinguda en compte pels zoos actuals, que eduquen únicament en l'espècie oblidant-se del fet que els animals són individus amb capacitats cognitives i comunicatives, amb personalitat pròpia i vida emocional.

Com podem fomentar l'empatia cap a un animal al qual mantenim privat de la seva llibertat? Només existeix un camí, i és el d'explicar als nens i nenes que els zoos van començar sent un error històric, que som la primera generació que es troba disposada a reconèixer aquest error i a esmenar-l'ho.

L'educació prepara per a la vida i fa que s'aconsegueixi un desenvolupament humà que permet la convivència i el benestar. Els models educatius han d'incorporar, per tant, objectius per a la construcció de maneres de relacionar-se que parteixin del reconeixement de l'altre, sigui aquest "altre" natura, animal o persona. Un reconeixement que requereix coneixements i, per tant, de programes educatius encaminats a afavorir la seva construcció. En particular, els models educatius han d'incorporar el camí correcte per a la construcció d'estructures pacífiques permanents en la relació de l'ésser humà amb la natura i, per tant, els programes educatius de respecte cap als animals són imprescindibles.

Gràcies a la psicologia social i a l'aprenentatge sabem que els nens i les nenes aprenen, també, a través de l'observació dels models significatius del seu entorn proper, familiar i social. D'aquí la importància de tots els agents educadors en el procés d'aprenentatge dels nens i nenes. Si la societat transmet models de conductes dominants i cruels, estem afavorint contextos d'aprenentatge poc evolucionats moralment.

La correlació entre el respecte cap als éssers vius i l'evolució moral podem comprovar-la amb una visió general de les diferents cultures i civilitzacions, sobre els diferents col·lectius. Una constatació que fa esdevenir imprescindible, com a objecte de reflexió, estudi i aprenentatge, la incorporació a l'aula de les relacions entre les persones amb altres éssers vius i, en particular, amb la resta d'animals. Una incorporació que dotarà les nenes, nens i adolescents, protagonistes de les societats polítiques del futur, d'habilitats intra i interpersonals, i d'una ètica més evolucionada que la centrada en el "jo" i en la nostra espècie.

Una eina per al desenvolupament d'aquestes habilitats la trobem en programes educatius que fomenten la biofília, que és el vincle emocional innat en els humans cap a la resta d'éssers vius. Aquest vincle emocional innat potencia l'empatia, la capacitat de percebre el que un altre ésser està sentint. En el cas dels nens i de les nenes l'aprenentatge de l'empatia es facilita, també, mitjançant la biofília. Atès que la transmissió d'emocions en la relació empàtica es realitza majoritàriament amb un llenguatge no verbal, als nens i nenes els resulta molt més fàcil i accessible l'exercici de l'empatia en la interacció amb els animals. Així aquest aprenentatge resulta eficaç i eficient ja que, posteriorment, es generalitza cap als humans.

Programes desenvolupats en el context d'aules escolars, en relació a la convivència i el respecte cap als animals, han obtingut els següents resultats significatius: disminució de l'agressivitat física i verbal, millora del clima de l'aula en millorar les relacions interpersonals, augment de la capacitat empàtica i de respecte cap als animals i disminució de la inestabilitat emocional. Aquests resultats suggereixen que el foment de les habilitats socials entre l'alumnat desenvolupa la capacitat de percebre, valorar i actuar en front de les pròpies emocions i de les dels altres éssers, siguin o no, humans.

Els zoos actuals necessiten fer un canvi radical en els seus plans educatius. Una educació basada en l'empatia cap als animals, mitjançant la biofilia, proporciona els valors i les eines necessàries perquè els nens, les nenes i adolescents, protagonistes de les societats polítiques del futur, es preocupin i s'ocupin de la conservació del seu entorn. En un món globalitzat com el d'avui dia, on podem considerar que el nostre entorn és tot el planeta, la millor forma de protegir la biodiversitat, de conservar espècies i hàbitats, de respectar els animals, és una educació que posi les bases d'estructures pacífiques, permanents, en la relació de l'ésser humà amb la resta de la natura.

Tecnologia, model econòmic i conservació

Al projecte ZOOXXI no podem dissociar unes idees d'altres. Així, la implementació de la tecnologia experimental al zoo sempre es troba associada a un procés de conservació a la natura.

Per entendre l'abast de la proposta hem d'entendre quina és l'actual situació de la conservació de les espècies d'animals, basada en conservació ex situ i conservació in situ.

La conservació ex situ és aquella que es desenvolupa fora de l'ambient natural de l'animal. La conservació in situ són totes aquelles accions destinades a protegir una espècie en el seu hàbitat natural.

Els zoos realitzen majoritàriament conservació ex situ d'animals exòtics, a través de la cria d'animals en captivitat. Les cries reproduïdes darrere les reixes pateixen, genèricament, algun d'aquests 3 destins:

- Es reintrodueixen a la natura. Extremadament difícil i complex, i la que menys es practica. Ja hem vist a l'apartat de Conservació, Reintroducció i Hàbitat que la majoria de reintroduccions d'animals criats en captivitat fracassen. Recomanem veure apartat dades zoo "Dades estadístiques sobre la conservació i la reintroducció dels animals del zoo de Barcelona".
- Es mantenen en captivitat de per vida. El destí de la majoria d'animals. L'animal es manté en captivitat per a que tingui cries que també seran mantingudes en captivitat i així successivament. L'objectiu és l'exposició, garantir que sempre hi haurà animals per exposar i per intercanviar amb altres zoos.
- Es maten. Quan el naixement d'una nova cria o la presència continua d'un animal distorsiona la dinàmica natural del grup en captivitat i/o la salut demogràfica o genètica, quan l'animal ha superat l'edat reproductora o és senil, el maten. Aquesta pràctica és coneguda com a culling, és una pràctica habitual als zoos i es troba en els manuals de gestió de les poblacions zoològiques de les associacions europees i internacionals a les quals el zoo de Barcelona pertany, associacions que regulen el tràfic i intercanvi d'animals entre zoos i aquaris i que fomenten aquests programes d'híper reproducció.

Per tant, què és el que els zoos actuals fan per la vida dels animals d'espècies amenaçades o en perill a la natura? L'actual model només genera patiment i una despesa de diners públics en pràctiques que consisteixen en repetir, un cop i un altre, mètodes que no funcionen. La mercantilització del patiment dels animals i l'aplicació d'una ciència més pròpia del segle XIX, no s'adiu amb el coneixement científic que avui disposem ni amb les exigències de la ciutadania, tant pel que fa a la consideració ètica dels animals com a l'ús que es fa del diner públic.

I què proposem?

Proposem la investigació i la conservació in situ, indefectiblement lligada a la protecció de l'hàbitat. A diferència del model que hem vist abans, on majoritàriament es conserven animals exòtics en captivitat i on, majoritàriament, la seva reintroducció no funciona, el model in situ proposa protegir un hàbitat i propiciar la reproducció en l'entorn natural. Es prioritzaran les accions de conservació de l'hàbitat per a la reproducció natural de l'espècie. No obstant això, en determinades circumstàncies i amb el disseny de programes de reintroducció efectius i quantificables, es podrà determinar la reproducció en captivitat en la mateixa àrea d'influència de l'hàbitat protegit, per a la posterior reintroducció de les cries. Com a exemple del que volem dir, i ens alegrem de poder fer-ho, on ha tingut les millors taxes d'èxit el zoo de Barcelona, èxit que s'explica per la participació i col·laboració de diverses administracions catalanes, ha estat en la reintroducció d'espècies

autòctones de Catalunya. Un cas que ho exemplifica és la reintroducció del Tritó del Montseny, espècie endèmica catalana en perill crític, que ha suposat la col·laboració de diverses administracions catalanes, el Parc Natural del Montseny i dos centres de recuperació de fauna. El projecte ha comptat amb accions de creació de nous hàbitats potencialment aptes per a l'espècie per poder augmentar la seva àrea de distribució. D'aquesta manera no només s'aconsegueix la protecció d'una espècie, sinó que es fan accions encara més decidides en l'ampliació de la protecció dels ecosistemes.

Volem que aquest exemple no sigui una anècdota als zoos, sinó que sigui l'inici d'una tendència per a tots els zoos del món.

Així, a diferència de la conservació ex situ, la conservació in situ propicia estudiar la realitat que esdevé a les poblacions d'animals i, per tant, ajuda a establir estratègies ambientals que garanteixin la supervivència de l'espècie. Normalment la desaparició de l'espècie està relacionada amb problemes de context i no del mateix animal o de la mateixa espècie.

Com se sostenen econòmicament els projectes de conservació in situ? Aquí és on entra la tecnologia.

En les col·laboracions dels zoos en aquests projectes in situ hi haurà, a més dels especialistes científics, especialistes audiovisuals i tecnològics que obtindran imatges del desenvolupament del projecte de conservació amb els animals al seu entorn natural. Aquestes imatges serviran per fer els productes multimèdia, virtuals o de realitat augmentada que es podran veure al zoo de la ciutat. D'aquesta manera:

- Es genera treball per a persones de l'àmbit científic.
- Es genera treball per a persones de l'àmbit audiovisual i tecnològic.
- Els ciutadans i ciutadanes, a través del zoo obtindran un coneixement dels animals als espais naturals i es convertiran en una font d'ingressos pel manteniment del projecte.
- En lloc de mercantilitzar la vida dels animals i la seva frustració en captivitat, creem una nova economia per a la conservació i la protecció mediambiental.
- Les tecnologies es tornen una eina ecològica i econòmica per ajudar la natura tot aprenent i experimentant des de la ciutat.
- Es crea una gran base de dades científica per a ser utilitzada per estudiants, l'acadèmia, investigadors, etc., d'abast internacional.

Avui dia les tecnologies estan molt desenvolupades, fins al punt que les tecnologies virtuals i de realitat augmentada ens podrien permetre "introduir-nos" al bell mig d'un grup d'elefants (que seran els elefants reals que es troben protegits pels programes de conservació in situ, en el qual hi col·labora el mateix zoo) com si realment estiguéssim allà però, el més important, veient els animals comportant-se de forma natural i sense ocasionar-los cap patiment. Els elefants al zoo no són elefants, així com un ésser humà no és només el seu cos físic, sinó que ho és per la seva vida intel·lectual, les seves emocions, les seves relacions personals i tot el que l'envolta més enllà de la part física. Els animals són alguna cosa més rica, més interessant que el que actualment ens mostren els zoos.

Però, a més, la proposta és que els ZOOXXI treballin en xarxa i, per tant, el contingut audiovisual d'un zoo es pugui utilitzar en un altre zoo. D'aquesta manera, un zoo protegeix una àrea amb una

alta inversió i els altres zoos de la xarxa fan el mateix invertint cada un en un hàbitat concret. S'estimula el coneixement i l'ampliació del nombre d'hàbitats protegits i el nombre de continguts multimèdia als que poden accedir els ciutadans i ciutadanes, revertint en l'educació ciutadana i en la protecció dels hàbitats.

Cal puntualitzar que aquest nou model no és més car que el model actual. Pensem, per exemple, que el cost del dofinari que es volia projectar, però que ja no es farà, hauria estat de 10 milions d'euros. Les tecnologies de què parlem estan evolucionant d'una forma molt ràpida i a uns costos cada cop més assequibles.

LA CIUTAT DE BARCELONA I LA PROTECCIÓ ANIMAL

Codi civil català

El codi civil català és un dels 6 únics codis civils europeus que diferencia els animals de les coses. Concretament, la Llei 5/2006, del 10 de maig, del llibre cinquè del Codi civil de Catalunya relatiu als drets reals indica al seu article 511-1.3 sobre Béns: "Els animals, que no es consideren coses, estan sota la protecció de les lleis. Només se'ls apliquen les regles dels béns en allò que permet llur naturalesa".

Normativa autonòmica de protecció animal

Catalunya ha destacat per ser la Comunitat Autònoma que va aprovar la primera Llei de protecció dels animals a tot l'Estat espanyol, -Llei 3/1988, del 4 de març, de protecció dels animals-. Inicialment, l'apartat 1 de l'article 6 d'aquesta Llei de 3/1988, ja prohibia les baralles de gossos i galls i el tir al colom. Aquesta Llei 3/1988 ha estat modificada en diverses ocasions: la Llei 3/1994, de 20 d'abril, va regular el cens i la identificació dels animals amb la intenció de disminuir la xifra d'abandonaments; la Llei 8/1998, de 28 de desembre, va atorgar un estatus singular a les associacions de protecció dels animals; la Llei 22/2003, de 4 de juliol, de protecció dels animals, va prohibir el sacrifici d'animals de companyia en els centres d'acolliment i les matances públiques d'animals; la Llei 12/2006, de 27 de juliol, també va incloure millores prohibint les atraccions firals giratòries amb animals vius lligats i altres assimilables; la Llei 28/2010, de 3 d'agost, es convertia en el referent mundial per abolir les curses de braus i altres espectacles taurins; i la Llei 22/2015, de 29 de juliol, va prohibir l'ús d'animals salvatges en circs.

Tots aquests canvis normatius responen a la creixent demanda ciutadana que exigeix una adequació a la realitat social associada a una major sensibilització que demanda una major protecció pels animals.

Declaració municipal per la convivència i els drets dels animals de Barcelona

En l'àmbit municipal, el Consell Plenari de l'Ajuntament de Barcelona, de 23 d'octubre de 1998, va aprovar la "Declaració municipal per la convivència i els drets dels animals", per tal de fomentar una millor comprensió i una bona convivència entre els humans i les espècies d'animals lliures, semidependents i en captivitat que viuen al terme municipal. A més, s'indicava que l'esperit d'aquesta declaració municipal s'havia de veure reflectit en aquelles ordenances que afectin els animals. El 14 de novembre de 2012, l'Ajuntament de Barcelona va reiterar, en un acte solemne en el marc del Consell Municipal de Convivència, Defensa i Protecció dels Animals, aquest compromís. D'aquesta Declaració destaquen les següents manifestacions:

Primer: Tots els animals, sigui quina sigui la seva espècie, tenen el dret a ser respectats.

Segon: La durada de la seva vida ha de ser respectada d'acord amb la seva biologia i longevitat

natural. Addicional: L'esperit d'aquesta Declaració municipal ha de veure's reflectit en aquelles ordenances municipals que afectin els animals.

Ordenança municipal sobre la protecció, la tinença i la venda d'animals de Barcelona

Aquesta ordenança es va reformar l'any 2014, assegurant que l'esperit que va guiar l'adequació al marc normatiu i social "és el mateix que el 1998 emmarcava la Declaració de Barcelona". L'ordenança "atorga una gran rellevància a la consideració dels animals com a bé jurídic que cal protegir", defineix el que és patiment físic i patiment psíquic dels animals i fa seus els principis del Decret Legislatiu 2/2008.

D'aquesta Ordenança es ressalta la promoció que l'Ajuntament de Barcelona està obligat a dur a terme dels centres d'acolliment d'animals salvatges en captivitat abandonats, perduts o decomissats (art. 31); on l'objecte dels establiments zoològics de fauna salvatge (art. 32) ha de ser "gestionar i mantenir un centre de recursos mediambientals per a la conservació d'espècies d'animals silvestres i dels seus ecosistemes naturals; promoure i desenvolupar la recerca científica i biològica que pugui contribuir a la conservació de la biodiversitat; i promoure l'educació pública sobre la necessitat de la conservació del valor de la natura", amb "Instal·lacions que permetin expressar les conductes típiques de l'espècie i les necessitats de comportament".

Capital reconeguda per les polítiques públiques de protecció, desenvolupaments acadèmics i col·legis professionals

Per a Barcelona, el desenvolupament i la implantació de polítiques públiques de protecció animal és una qüestió de ciutat. La inclusió dels animals al Programa d'Actuació Municipal (PAM), instrument de planificació de l'activitat municipal, indica que la seva protecció és un objectiu estratègic de model de ciutat.

La seva implicació va més enllà, incloent-hi l'àmbit acadèmic i els col·legis professionals:

- És entitat col·laboradora del Màster de Dret Animal i del postgrau d'Antrozoològia, ambdós impartits per la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Estableix aliances amb els col·legis professionals involucrats en la protecció dels animals, destacant el Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelona, que disposa d'un Comitè per a la Protecció dels Animals, i la Comissió de Drets dels Animals de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona.

És també reconeguda capital per les seves polítiques públiques de protecció animal, havent rebut diversos guardons internacionals en aquesta matèria.

Hem de consentir que el zoo de Barcelona no s'adapti a aquesta voluntat ciutadana profundament arrelada en la defensa i respecte cap als animals, desenvolupada a través de profusa normativa, rigor acadèmic i compromís d'amplis sectors professionals? Per respondre a aquesta pregunta farem nostres les paraules de Víctor Hugo: "No hi ha res més poderós que una idea a la que l'hi ha arribat el seu temps".

EL ZOO DE BARCELONA

Transparència

El zoo de Barcelona no es caracteritza per ser una institució transparent en la seva gestió. Quan se li demana quins són els mecanismes de transparència dels que disposa, com a servei públic, fa menció del seu Codi Ètic (orientació i normes ètiques establertes per les organitzacions nacionals i internacionals de zoos i aquaris, referides essencialment a la cura, gestió i maneig d'espècies d'animals) i del Comitè d'Ètica i Benestar, així com del contacte constant que manté amb els seus socis/es i seguidors/es a través de les xarxes socials (facebook, youtube, twitter i instagram). Això no obstant, aquests no són mecanismes que permetin a la ciutadania accedir a la informació que doni a conèixer els procediments, les regles i normes d'actuació concretes que fa servir el zoo de Barcelona i els fets concrets que succeeixen amb els animals que té al seu càrrec.

La regulació de la transparència en l'activitat pública és un dels pilars bàsics de la Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern. Aquesta regulació entén la transparència com una obligació a càrrec de l'Administració, que ha de facilitar de manera proactiva –és a dir, sense necessitat de demanda expressa– la informació sobre dades i continguts de diversa naturalesa que són referencials respecte de la seva organització, funcionament, presa de decisions més importants i la gestió dels recursos públics. Des d'aquesta perspectiva, adquireixen especial rellevància principis com ara el de transparència, accés a la informació pública i bon govern, com a principis bàsics que permeten avaluar la qualitat democràtica del funcionament del zoo de Barcelona.

No obstant això, el zoo de Barcelona no es regeix per aquests principis. Al 2009, la Comissió de Protecció dels Drets dels Animals de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona va presentar una reclamació davant el Síndic de Greuges arran la resposta negativa per part del zoo de Barcelona respecte la següent informació demandada: les dades del registre sobre naixements i morts ocorregudes en els darrers 5 anys, el resultat de les necròpsies o motius de la mort i els resultats de les auditories externes realitzades regularment al zoo de Barcelona. La resolució del Síndic de Greuges va ser favorable a la petició i, finalment, al 2011 l'Ajuntament de Barcelona va proporcionar la informació sol·licitada.

En diverses ocasions el zoo de Barcelona s'ha vist obligat a donar explicacions públiques arran les denúncies realitzades per entitats animalistes, que mitjançant investigacions informen de fets que el zoo no explica però que interpel·len a la ciutadania directament, tant per l'alta sensibilitat de la societat barcelonina respecte a la protecció dels animals, com per tractar-se d'un servei públic.

La transparència no és un valor en sí mateix, sinó un mecanisme per garantir tot un ventall de valors associats, especialment aquells que es desprenen de la confiança social en les seves institucions públiques, l'ús dels diners públics, les decisions que afecten a les demés persones i també als animals, i la capacitat que tenim de defensar-nos o defensar a algú quan els seus drets són vulnerats.

Escàndols al zoo de Barcelona ocasionen un impacte negatiu per a la ciutat

Segons es pot consultar a l'hemeroteca, fins el dia d'avui són moltes les situacions que s'han produït dins del zoo de Barcelona que han impactat negativament en el sentiment d'una societat barcelonina molt conscienciada en el respecte cap als animals. Aquests fets, ocorreguts en una

ciutat que ha estat premiada per les seves polítiques públiques de protecció animal, han tingut transcendència tant a la premsa local com estatal i internacional. Alguns dels casos més notoris, coneguts per la ciutadania gràcies a les denúncies públiques d'entitats animalistes, són el d'haver sacrificat cries de nilgaus sanes acabades de néixer -pràctica habitual utilitzada pels zoos i coneguda com a "culling" la mort per estrès de dues cries de foques i d'una adulta després d'haver-les traslladat per carretera des d'un zoo de França, la mort evitable d'un tigre anomenat Barús, ofegat a l'estany del seu recinte, el robatori no denunciat de dues cabres de la zona de la granja, el mal maneig de l'arribada d'un grup de 5 llobes que va acabar amb la fuga d'algunes d'elles del recinte, entre molts altres casos.

Els zoos haurien de defensar i protegir els animals, però ens trobem que les actuals pràctiques i models organitzatius d'aquestes institucions provoquen autèntiques situacions d'indefensió i perill per a les seves vides: ja sigui perquè se'ls intercanvia, ja sigui perquè la seva vida no té interès per a la conservació, ja sigui perquè no es reconeix i no s'actua en conseqüència respecte del patiment que provoca la captivitat. Revertir aquesta situació, esdevenir un zoo transparent que dona explicacions i del que la ciutadania es pugui sentir orgullosa i confiada que aquesta institució és capdavantera en la protecció dels animals i de la natura, només vindrà de la mà d'un canvi de model estructural, d'un canvi de paradigma.

Dades estadístiques sobre la conservació i la reintroducció dels animals del zoo de Barcelona

L'anàlisi de les dades proporcionades pel zoo de Barcelona el 2016 conclouen respecte dels tàxons (espècies i subespècies), i per citar alguns exemples:

- el 55,2% NO es troben amenaçats a la natura
- NO es troba en cap programa de conservació de l'EAZA el 71,2% d'aus, 33,3% de mamífers, 81,1% de rèptils i amfibis, 100% de peixos i invertebrats.
- Del 66,7% de tàxons mamífers en programes de conservació de l'EAZA, NOMÉS 1 espècie es troba en programa de reintroducció (la gasela dorca).
- Això implica que NOMÉS el 0,3% dels 312 tàxons del zoo es reintrodueixen a través de programes que involucren l'EAZA, ja que la gasela dorca és l'única espècie del zoo en programa de reintroducció de l'EAZA.
- El 3,2% dels tàxons, que corresponen a animals autòctons, disposen de programes de reintroducció locals. (Aquesta xifra podria variar, ja que el zoo de Barcelona manifesta que en l'actualitat compta amb 60 espècies autòctones, tot i que no ha emès cap llistat de quines són).

Aquestes dades conclouen:

- Més de la meitat de les espècies del zoo no es troben en perill a la natura i, per tant, no té cap interès ecològic la seva conservació.
- Els programes amb èxit de reintroducció són els de les espècies autòctones.
- La immensa majoria dels animals que es troben en programes de cria en captivitat, perquè es consideren les seves poblacions amenaçades a la natura, no disposen de cap programa de reintroducció efectiu i quantificable.

- La supervivència de les poblacions de moltes espècies d'animals pot veure's amenaçada per la desaparició dels hàbitats naturals, a causa de la pressió humana. Per tant, la cria en captivitat no ajudarà al manteniment d'aquestes poblacions si no es realitzen importants esforços per a la conservació dels hàbitats. A més, els escassíssims programes de conservació als zoos que disposen dels corresponents programes de reintroducció, mostren com és molt més efectiu destinar els recursos a la conservació dels hàbitats i d'espècies als llocs d'origen, amb programes de conservació locals en col·laboració amb entitats també locals.

Llocs de treball

Històricament els sectors d'activitat econòmica han hagut d'ajustar-se a les actualitzacions socials, tecnològiques, polítiques, ètiques, ambientals, financeres o de mercat amb l'objectiu de no desaparèixer. No fer-ho, no adaptar les activitats a l'actualització social és el que ha generat en nombroses ocasions destrucció de llocs de treball i precarietat. Ha estat justament la capacitat d'adaptació d'aquests sectors el que ha propiciat la supervivència de les activitats econòmiques i, amb això, la capacitat de mantenir aquests llocs de treball.

El cas del zoo no és en absolut diferent. Tenint present la creixent sensibilitat social per la protecció dels animals, al món en general i a Barcelona en particular, la urgència per la preservació dels espais naturals i de les seves espècies i la capacitat d'anàlisi que avui tenim sobre el nivell d'èxit o de fracàs dels plans de conservació i reintroducció d'animals vinculats als zoos, no existeix argument per mantenir l'actual model de zoo: no existeix justificació ètica ni científica capaç de defensar i mantenir un discurs colonialista; de sostenir com a pràctica habitual matar animals sans per motius de gestió; de la privació eterna de llibertat; de la reproducció d'animals que només coneixeran el captiveri. En síntesi, no existeix justificació per mantenir un model de zoo obsolet i, per tant, l'única forma de garantir un futur laboral per als treballadors i treballadores del zoo de Barcelona és adaptar-l'ho als temps actuals. Començar un procés de transformació lent i gradual, com més aviat millor, aporta un avantatge significatiu i és el de generar un canvi també gradual a la cultura laboral del zoo.

Una proposta com ZOOXXI no només garanteix la continuïtat laboral d'aquelles persones que avui dia treballen al zoo de Barcelona, gràcies a l'exercici d'adaptació abans mencionat, sinó que inclús planteja un augment de llocs de treball en àmbits científics i tecnològics, entre d'altres.

Associacions internacionals de zoos i aquaris

El zoo de Barcelona pertany a les associacions internacionals WAZA (World Association of Zoos and Aquariums) i EAZA (European Association of Zoos and Aquariums). La primera inclou més de 330 zoos i aquaris de prop de 50 països de tot el món. La segona està formada per 377 membres de 43 països d'Europa i l'Orient Mitjà.

No només ens qüestionem els interessos d'aquestes organitzacions, a parer nostre, força allunyat de la protecció dels animals, sinó que el model ZOOXXI requereix que el zoo de Barcelona deixi de formar-ne part o, almenys, d'obeir les seves directrius. Expliquem el perquè d'aquest requeriment:

- L'índex Living Planet publicat en 2014 per WWF indica que entre 1970 i 2010 es va produir una disminució general de més del 52% de les poblacions mundials de vertebrats a la natura.

- No obstant això, el llibre anual de l'EAZA 2007/2008, on s'indica en xifres els naixements, les morts i els intercanvis d'animals entre zoos que formen part de l'EAZA, però també amb zoos que no en formen part, esdevé en un tràfic i intercanvi d'animals entre zoos que implica centenars d'animals l'any, conseqüència de directrius que fomenten la híper reproducció d'animals que mai seran reintroduïts a la natura. És evident que al darrere hi ha interessos mercantilistes per tenir sempre animals “en stock”, que no contribueixen el més mínim en pal·liar la disminució de les poblacions mundials d'animals al seu hàbitat natural.
- L'EAZA va aprovar una declaració el 30 d'abril de 2015 que admet el “culling” com a forma de gestió apropiada de les poblacions dels parcs zoològics. Aquesta pràctica consisteix a donar mort als animals en les següents circumstàncies: quan el naixement d'una nova cria o la presència continua d'un animal distorsiona la dinàmica natural del grup en captivitat i/o la salut demogràfica o genètica, quan l'animal ha superat l'edat reproductora o quan l'animal esdevé senil.
- La WAZA va publicar el document “Estratègia Mundial dels Zoos i Aquaris per a la Conservació”, el 2015. Ja des del 2005, l'estratègia de la WAZA per a la conservació de les espècies d'animals planteja el conflicte d'interessos entre la conservació de la població d'una espècie i el benestar d'un animal individual, a favor de l'execució o sacrifici dels animals per qüestions de gestió dels animals en captivitat i l'animal no pot ser intercanviat a un altre zoo. Òbviament, l'afavoriment d'una híper reproducció fa de la pràctica de matar els animals per qüestió de gestió sigui rutinària als zoos. Com es pot trobar a l'hemeroteca, l'expresident de la WAZA, Gerald Dick, a una entrevista al 2016 va reconèixer que els zoos no tenen un impacte efectiu en la conservació dels animals a la natura.
- Recents escàndols com el sacrifici d'un nilgau al zoo de Barcelona, la decapitació d'una zebra en “excedent” per alimentar tigres al zoo de Noruega o d'una girafa al zoo de Copenhague, indiquen que aquesta pràctica es troba absolutament normalitzada als zoos del món. De fet, aquest últim cas va portar al director executiu de l'EAZA, Dr. Lesley Dickie, a afirmar en una entrevista que a Europa es maten anualment als zoos per aquests motius entre 3.000 i 5.000 animals sans.
- Les decisions dels trasllats dels animals dels zoos, encara que siguin públics, que es troben en programes EEP són de l'EAZA. Com a exemple els dos dofins del zoo de Barcelona, Kuni i Leia, traslladats a l'oceanogràfic de València per recomanació de l'EAZA en estar dins el programa europeu d'espècies en perill (EEP). Al manual de sancions d'aquesta organització europea es diu que no seguir les recomanacions de l'EEP sobre la transferència d'animals suposa un avís i el tercer avís es converteix en una exclusió del zoo durant dos anys.
- Institucions com la WAZA, EAZA, AIZA mai donen la cara ni es fan responsables de les seves pròpies polítiques, confirmant el seu modus operandi silenciós, impune i amb una total manca de transparència. Són els responsables polítics i tècnics dels zoos locals, com ha passat en diverses ocasions al zoo de Barcelona, els qui han de donar explicacions i paguen el preu de l'existència d'aquestes organitzacions, creades al voltant de la captivitat dels animals, l'afavoriment d'una híper reproducció i el seu tràfic legal entre zoos, amb objectius purament mercantilistes. A més, en el cas dels zoos públics, és la ciutadania que financia les seves estructures.

ZOOXXI promourà la creació d'una xarxa internacional de zoos ZOOXXI, amb seu a Barcelona. Mitjançant el canvi de paradigma que proposa aquest nou model, es posarà fi a l'actual

mercantilització de la vida dels animals, a les decisions interessades preses per unes poques persones i a la desinformació ciutadana. A través de la nova xarxa el treball col·laboratiu entre zoos, on el que s'intercanviarà serà informació científica provinent dels hàbitats protegits i no animals, esdevindrà una eina real i potent per a la protecció i la conservació efectiva de la biodiversitat.

Des del zoo que tenim cap al zoo que volem

Barcelona és una ciutat que gaudeix del màxim prestigi per les seves polítiques públiques de protecció animal, conseqüència d'una societat molt conscienciada que treballa per la seva defensa des de múltiples sectors, siguin associatius, acadèmics o polítics.

Continuar permetent l'actual dinàmica al zoo de Barcelona, amb situacions que han impactat negativament en el sentiment de la societat barcelonina, on es perpetua un prisma colonialista i obsolet, on es dona l'esquena als nous coneixements científics, no pot fer altra cosa que soterrar el que tant ha costat d'aconseguir, que és mantenir a aquesta ciutat com a referent en aquesta i altres matèries relacionades al progrés i l'avantguarda.

Per una ciutat com Barcelona i per la seva projecció internacional, tenir un gran zoo no és suficient, realment és necessari un nou zoo basat en nous paradigmes, ajustats a la sensibilitat i el coneixement del segle XXI.